

Arbeiderpartiets landsmøte

Med forbehold om endringer
SPERRET til 28.3 KL. 1500

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

SOSIALDEMOKRATIETS INTERNASJONALE UTFORDRINGER:
MILJØ OG UTVIKLING - VÅR FELLES FRAMTID

Når vi nå skal rette blikket utover vårt eget land, mot de internasjonale utfordringer, er det naturlig - igjen - å ta utgangspunkt i arbeiderbevegelsens hundreårige historie. For - det er i vår tradisjon, i de verdier vi har stått for, og i de resultater vi har oppnådd i vårt eget land, vi også vil finne grunnlag og inspirasjon for vårt internasjonale engasjement.

Arbeiderbevegelsens holdninger i internasjonale spørsmål har vært rotfestet i våre mål om solidaritet, rettferdighet, menneskeverd og frigjøring.

De har naturlig bestemt kursen for oss - fortalt oss hvilken side vi skal velge, hva vi skal arbeide for, og hva vi skal arbeide mot. Og det vi har oppnådd har fortalt oss at det nytter.

I løpet av de siste tiår har den internasjonale situasjon endret seg dramatisk. Riktignok kan vi, når vi betrakter våre nærmeste omgivelser - Norden, Europa og forholdet mellom Øst og Vest - få et inntrykk av at "alt er som før", på godt og vondt.

Men i virkeligheten er omveltningene store. Det politiske bildet er et helt annet. Kolonitiden er avviklet. Vi har fått over hundre nye selvstendige stater. De gamle stormakter i Europa har ikke lenger en dominerende stilling. Japan er blitt en drivkraft som har forskjøvet det økonomiske tyngdepunkt mot det fjerne Østen og Stillehavsområdet. Kina har trådt fram på den internasjonale arena.

Men viktigere og mer fundamentalt er det at det internasjonale samfunn er blitt så mye tettere.

Det er blitt tettere, fordi vi med dagens kommunikasjoner får alle verdenshjørner inn i vår egen stue, og selv kan nå de mest fjerntliggende strøk i løpet av noen timer.

Det er blitt tettere fordi vi er blitt flere. Hvert år øker verdens befolkning med nærmere 100 millioner mennesker. Bare i løpet av de 13 år som er igjen av dette århundre vil det bli født flere mennesker enn det som var jordens samlede befolkning da århundret startet.

Det er blitt tettere fordi menneskeheten er blitt istand til å påvirke - og ødelegge - naturmiljøet over landegrensene og i global skala.

Men verden er ikke blitt et tettere samfunn i positiv betydning. Det er ikke blitt en mer solidarisk verden. Det er ikke blitt en verden preget av større omtanke og omsorg for våre medmennesker. Det er ikke blitt en verden preget av større likhet og trygghet. Vi er blitt mer avhengige av hverandre, men vi er ikke blitt flinkere til å løse oppgavene i fellesskap.

Det er dette som er sosialdemokratiets internasjonale utfordring i årene framover. Vi skal bygge på våre verdier og bruke våre erfaringer fra vårt eget samfunn i arbeidet med å skape et bedre, et tryggere og mer rettferdig verdenssamfunn. Og vi skal være like utålmodige som vi alltid har vært, fordi verden må forandres.

Vi kan ikke godta at nærmere 1 milliard mennesker - og stadig flere - lever i dyp fattigdom, samtidig som andre lever i en velstand nesten uten grenser.

Vi kan ikke godta trusselen om en kjernefysisk utslettelse.

Vi kan ikke godta at den sterkestes rett skal råde.

Vi har ikke godtatt dette i vårt eget samfunn.

Vi kan heller ikke godta det i verdenssamfunnet.

Sosialdemokratiet har mye å bidra med i arbeidet med å møte de globale utfordringer.

Willy Brandt sto i spissen for den internasjonale kommisjon som tok opp nord-sør-spørsmålene til ny behandling i 70-årene. Han pekte ut to andre, viktige felter for alvorlig politisk nytenkning og handling: Sikkerhet og nedrustning - og den globale miljøutvikling. Olof Palme ledet i årene som fulgte kommisjonen for fred og sikkerhet. Sosialdemokratiet tok på seg ansvar. Den erfaring, de ideer og de krefter som vår bevegelse står for blir møtt med tillit i det internasjonale samfunn. Det forplikter. For vi trenger alle de krefter som kan trekke sammen, alt det vi kan mobilisere av felles holdning og vilje.

Dette var noe av bakgrunnen, da FNs generalsekretær i 1983 bad meg ta på meg ansvaret for en tredje oppgave - Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. Det går en rød tråd gjennom disse kommisjonenes arbeid, nettopp preget av tanken om fellesskap og ansvar for hverandre. Brandt-rapporten fikk navnet "Felles Krise", Palme-rapporten "Felles Sikkerhet". Rapporten fra Miljøkommisjonen har fått navnet "Vår Felles Framtid". Etter tre års arbeid vil rapporten bli offentliggjort i London den 27. april.

Verdenskommisjonens rapport om miljø og utvikling omfatter også spørsmål som ble behandlet i Brandt-kommisjonen og Palme-kommisjonen. Det er i dagens verden ikke mulig å behandle miljøvernspørsmål, utviklingsspørsmål, og spørsmål som gjelder fred og sikkerhet uavhengig av hverandre. Disse problemene er nært knyttet sammen, og de må sees i sammenheng. For hvilke utfordringer er det vi her står overfor?

For det første, fattigdommen:

Det har skjedd store økonomiske framskritt i mange utviklingsland, når det gjelder helse, utdanning og levealder. Men nå, i 1987, lever likevel 700 millioner mennesker under den såkalte fattigdomsgrense. De får ikke engang dekket de grunnleggende behov for mat, helse, bolig og arbeid. Og antallet fattige mennesker øker i verden.

En rekke av de minst utviklede land har hatt økonomisk tilbakegang i de senere år. Mange har nå en lavere inntekt per innbygger enn de hadde i 1960. De er kommet inn i en ond sirkel med enorme gjeldsbyrder og fallende råvarepriser, samtidig som industrilandene reduserer sine overføringer i form av lån og utviklingshjelp. Mens det i sytti- og begynnelsen av åttiårene var betydelige økonomiske overføringer fra industrilandene til utviklingslandene, går overføringene nå den andre veien. Det skjer i virkeligheten overføringer fra de fattige til de rike. Vi har et internasjonalt klasseskille som bare forsterkes. Dermed tvinges utviklingslandene til å tappe så mye de kan av sine naturressurser, for å kunne betale gjeld. Fattige mennesker blir fortrent til marginale områder og tvinges til å pine mer ut av jorda enn den kan tåle. Fattigdommen er i seg selv årsak til at naturen undergraves og ødelegges.

Det bringer oss direkte over til den andre utfordringen, miljøproblemene:

Vi har lenge hatt dommedagsprofetier om verdens økologiske katastrofer, og noen og hver kan føle usikkerhet. Derfor er det mange som spør: Hvor alvorlig er egentlig situasjonen?

Det er ikke tvil om at det i dag er miljømessige trekk som truer med å endre radikalt deler av livet på vår klode. Hvert år blir nye seks millioner hektar produktivt land omdannet til ørken. Over tre tiår vil dette utgjøre et område omtrent så stort som den arabiske halvøy. Over 11 millioner hektar skog blir ødelagt hvert år. Det vil i løpet av tre tiår utgjøre et område på størrelsen med India.

Mye av denne skogen blir til mindreverdige landbruksjord, som ikke engang kan brødfø de småbrukere som dyrker den. Fra vårt eget Europa kjenner vi selv til skadevirkningen av sur nedbør på skoger og innsjøer. Vi må nå regne med at over halvparten av skogen i Forbundsrepublikken Tyskland er berørt - en dramatisk utvikling på meget få år.

Skog som går tapt - særlig tapet av tropisk regnskog - er den viktigste årsak til at det nå skjer en massiv utryddelse av verdens plante- og dyrearter. Det kan dreie seg om tusenvis hvert år. At vi langt fra har den fulle oversikt er i seg selv skremmende. Dermed tapes med stor sikkerhet verdifulle arvemateriale, bygget opp over millioner av år, som kunne ha gitt menneskeheten nye muligheter innen viktige områder som medisin, landbruk og energi.

Forbrenning av olje og kull sender karbondioksyd ut i atmosfæren, og forårsaker en gradvis global oppvarming. Denne "drivhuseffekten" kan innen begynnelsen av neste århundre påvirke klimaet med dramatiske virkninger for både bosetting og matproduksjon. Andre industrielle gasser truer med å svekke det beskyttende ozonlaget i atmosfæren med bl.a. sterk økning av krefttilfeller, og forstyrrelser av næringskjeden i havet som et sannsynlig resultat.

I de 900 dagene som er gått siden Verdenskommisjonen startet arbeidet, opplevde verden en serie tragiske hendelser som tydeligere enn noe står som eksempler på de farer menneskeheten står overfor: Sultkatastrofen i Afrika, gassulykken i Bhopal i India, kjernekraftulykken i Tsjernobyl og giftulykken i Sandoz-fabrikken i Basel som ødelegger Rhinen, for å nevne noen.

Derfor må vi med det største alvor konstatere at mange miljømessige utviklingstrekk ikke kan fortsette stort lenger. Vi nærmer oss grenser. Utviklingen må snus.

Det store spørsmålet blir: Hvordan skal vi kunne oppnå dette når vi samtidig skal trekke en milliard mennesker ut av fattigdommen? Når vi globalt må produsere mye mer for at deres behov skal dekkes? Når vi må skaffe store mengder ny energi? Når nye områder må dyrkes opp for å skaffe mat?

Og her kommer den tredje store utfordring inn i bildet: Befolkningsutviklingen. Det er ikke bare behovene til dagens 5 milliarder mennesker vi snakker om. I de neste hundre år vil vi bli dobbelt så mange på jorden. Etter FNs beregninger vil verdens befolkning kunne flate ut et sted mellom 8 og 14 milliarder mennesker henimot år 2100, avhengig av hvor hurtig utviklingslandene er i stand til å gjennomføre en befolkningspolitikk.

90 prosent av befolkningsveksten vil komme i den tredje verden, trolig med en fordobling i Asia, en tredobling i Latin-Amerika og en fire- til seksdobling i Afrika. Og nesten hele veksten vil komme i de store byene i utviklingslandene. For samtidig med befolkningsveksten skjer det en dramatisk urbanisering. Byene i den tredje verden vokser med eksplosiv fart. Stadig nye millioner flytter inn til en tilværelse i fornedrende slumstrøk, i håp om - tross alt - en bedre framtid for seg og sine barn enn de kummerlige livsvilkårene på landsbygda kan gi.

I sum er alt dette uttrykk for utbytting og for dyp sosial urettferdighet i global skala. Og det må innebære et varsel om kamp - en kamp om knappe naturressurser, og en kamp for en bedre tilværelse. I det ligger også kimen til konflikter og kriger som kan få internasjonalt omfang.

Samtidig minner det oss om det meningsløse i å bruke vold og krig som løsning på konflikter, og om det tragiske i dagens våpenkappløp. Nesten 1000 milliarder dollar brukes hvert år til våpen og militærutgifter verden over.

Det er like mye som det samlede nasjonalprodukt i Kina, India og alle land i Afrika sør for Sahara - for 2 milliarder mennesker.

Mangelen på rent vann er årsak til 80 prosent av sykdommene i utviklingslandene. Målet om rent vann til alle kunne oppfylles i løpet av ett tiår, hvis vi årlig brukte bare 10 dagers militærutgifter! Å gi alle kvinner som ønsker det tilgang til effektiv familieplanlegging, ville tilsvare verdens militærutgifter i 10 timer. Finnes det noen større utfordring til sosialdemokratiet enn slike skrikende skjevheter og grove misbruk av menneskelige ressurser og den sunne fornuft?

Erkjennelsen av at utvikling, miljøvern, befolkningsspørsmål og freds- og sikkerhetsspørsmål ikke kan sees uavhengig av hverandre, var også bakgrunnen for at Verdenskommisjonen ble opprettet. Det var et sterkt følt behov for en uavhengig kommisjon fordi det ikke finnes, hverken nasjonalt eller internasjonalt, institusjoner og myndigheter med et mandat som svarer til bredden i problemene.

Dette er også kommet til uttrykk i Verdenskommisjonens sammensetning. Her er politikere og vitenskapsmenn, økonomer og økologer. Nord og Sør, Øst og Vest er representert. En ledende amerikansk republikaner sitter sammen med Zimbabwes finansminister og et medlem av det sovjetiske vitenskapsakademi. En kvinnelig miljøaktivist fra Colombia sammen med generalsekretæren i Det britiske samveldet og en tidligere utenriksminister fra Japan.

De ialt 22 medlemmer startet med vidt forskjellige holdninger, innsikt og erfaringer. Med ulike oppfatninger av hva problemene består i, og hvordan de bør løses. I 3 år har den hatt møter i alle verdensdeler, den har iaktatt, lyttet, lest og ikke minst diskutert. Etter 3 år legger den fram en enstemmig, felles rapport. Etter 3 år har alle lært mye, alle har fått større forståelse for problemene, og for hverandres standpunkter. Etter 3 år er kommisjonsmedlemmene også blitt nære venner.

Hvorfor nevner jeg dette? Fordi det forteller noe om de hindrene som ligger i veien, men også noe om mulighetene. Den prosessen Kommisjonen har gått gjennom, er i et nøtteskall hva millioner andre, og det internasjonale samfunn, må gjennom hvis vi skal komme frem til forståelse, gjensidig respekt og felles vilje til handling. Det er mulig - alt er mulig - hvis vi åpner oss, hvis vi lytter, hvis vi forsøker å sette oss inn i andre menneskers situasjon, og i andre nasjoners tenkemåte.

I virkeligheten er dette ikke noe annet enn realisme. Verden av i dag er et uendelig nettverk av motstridende verdier, interesser og krefter. Det finnes rett og slett ikke enkle løsninger. Nesten uten unntak ser vi hvordan det vi tror er løsningen på et problem, skaper nye problemer - kanskje helt andre steder og for helt andre mennesker.

Vi skal ha mål og idealer. Men samtidig må vi ha bakkekontakt. Vi skal ha visjoner. Men vi må også finne praktiske løsninger selv om de ikke er de ideelle. Ofte må vi

lete etter kompromissene mellom interessemotsetningene. Dette gjelder framfor alt i internasjonale spørsmål. Ellers kommer vi ikke videre.

Hva er så det realistiske svar på problemene i dagens verden?

La meg si med en gang: Det er ingen dommedagskommisjon som har vært i arbeid. Det stilles en tøff diagnose, men vi gir også pasienten håp - en framtid - om bare pasienten vil erkjenne sin alvorlige sykdom og ta medisinen. For det finnes muligheter, det er ikke for sent. Vi er ikke maktesløse. Vi har større muligheter - mye større muligheter enn noen annen generasjon har hatt i menneskenes historie. Sammen har vi både kunnskaper, og ressurser som kan bringe oss ut av uføret.

Vi kommer ikke utenom å forandre selve det utviklingsmønster vi har hatt i verden i de siste tiår. Det mønsteret makter ikke å løse fattigdomsproblemene, og det fører til miljø-ødeleggelser som ganske enkelt ikke kan fortsette. Vi må over på en utvikling som møter verdens behov i dag, uten å ødelegge mulighetene for framtidige generasjoner til å møte sine behov. Dette er selve kjernen i begrepet "en bærekraftig utvikling", som Verdenskommisjonen nå enstemmig og på det sterkeste henstiller til verdens regjeringer om å gå inn for.

Dette må være et hovedsiktepunkt for vårt arbeid med de globale utfordringer. Det rommer de verdier og mål vi står for i Arbeiderpartiet. Det rommer overbevisningen om vårt felles ansvar, for dagens og morgendagens generasjoner.

Målet om en bærekraftig utvikling er ikke et mål om nullvekst. Det er heller ikke et ensidig miljøvernmål. Tvertimot er utgangspunktet at vi må ha økonomisk vekst dersom vi skal ha håp om å dekke behovene til befolkningen i utviklingslandene. Med den befolkningsveksten vi har i disse landene, er det behov for en årlig økonomisk vekst på minst 5 prosent i gjennomsnitt, dersom en menneskeverdig levestandard for de store grupper skal kunne oppnås i overskuelig framtid - og dersom utviklingslandene skal være i stand til å forvalte sine naturressurser forsvarlig.

Dette krever en ny giv i internasjonal økonomi. Vi må med styrke ta fram visjonene og målene fra 70-åras arbeid med en ny økonomisk verdensorden. Vi må arbeide for å sikre utviklingslandene stabile priser for sine råvarer. Vi må med fornyet kraft gå aktivt inn i de vanskelige forhandlinger som har pågått om nye internasjonale ordninger i økonomi og handel.

Det må bli langt mer omfattende overføringer til utviklingslandene fra industrilandene, - både i form av utviklingshjelp og rimelige lån fra offentlige utviklingsbanker og private banker. Vi må inspirere næringslivet til å delta med sine ressurser i en bred handlingsplan for vekst i verdensøkonomien.

Realiteten for mange utviklingsland er at mulighetene til å legge om utviklingen i en bærekraftig retning stanses av mangel

på hjelp. Vi må arbeide for å mobilisere de økonomiske ressurser som skal til for å utvikle de menneskelige ressurser, for å fjerne slumområdene, stanse ørkenspredningen, beskytte regnskogene og øke matproduksjonen.

På kort sikt må vi først og fremst arbeide for å få de hardest rammede utviklingsland ut av den skruestikken som gjeldsbyrden er. Norge må være aktiv pådriver i arbeidet med en internasjonal løsning av gjeldskrisen. Vi må lete etter nye løsninger. De rike kreditorland må ta sin del av byrdene.

Alle i denne sal vet at det ikke bare er spørsmål om vekstens størrelse, men om vekstens innhold og fordeling.

Det er avgjørende at veksten ikke skjer gjennom rovdrift på naturressursene. Dersom verdifull skog hugges ned - uten at en sikrer en gjenvekst - er det ikke en bærekraftig utvikling. Det skapes inntekter for dagens befolkning, men den neste generasjon blir fattigere. Grunnlaget for deres utvikling blir borte.

Mange vil spørre: Er økonomisk vekst og økt produksjon mulig uten å tappe verdens naturressurser og øke forurensningene? Svaret er: Ikke med dagens utviklingsmønster og dagens teknologi.

Men det er likevel grunn til optimisme. Vi har tro på at vi vil finne fram til nye produksjonsmåter og produkter som vil kunne skaffe oss det vi trenger med vesentlig mindre ressursforbruk, med vesentlig mindre sløsing og avfallsstoffer. Det er mange eksempler på at utviklingen her går i riktig retning - innen bioteknologi, materialteknikker, resirkulering. Det er spørsmål både om å stimulere forskning og den teknologiske utvikling, og om å endre holdninger. Dette er spørsmål om hva mennesker selv kan klare.

Det er vanlig å snakke om "befolkningsproblemet i verden". Det ligger en ensidighet i dette, som mange - ikke minst i utviklingslandene - reagerer skarpt på. Befolkning er det samme som mennesker. Og mennesker skal ikke defineres først og fremst som et problem. Mennesker er noe verdifullt, en ressurs - en ressurs som i dag er dårlig utnyttet i store deler av verden. Derfor står vi her overfor en tosidig utfordring: Både å stanse befolkningsekspløsjonen og å utvikle de menneskelige ressurser.

Dette er egentlig én og samme oppgave. For vi vet at høye fødselsrater i stor grad er et resultat av fattigdom, uvitenhet og dårlig helse - og av kvinners svake stilling i mange samfunn. Høye fødselsrater er samtidig en årsak til at familiene ikke kommer ut av fattigdommen. Det blir for mange munner å mette. Mødrene får ikke overskudd til å skaffe seg utdanning og inntekt som kunne gitt dem den menneskerett det er: friheten til å velge antall barn. En velferdspolitik for utdanning og helse, og en innsats for kvinnenes rettigheter er derfor helt avgjørende elementer i en bærekraftig utvikling.

Mange utviklingsland er nå blitt tvunget til å gjennomføre en økonomisk strukturtilpasning som innebærer reduserte utgifter til sosial utvikling, noe som uvegerlig rammer de fattigste

hardest. Dette blir ofte sett på som en nødvendig ulempe på kort sikt, for å få økonomien på fote. Men virkningene er ikke kortsiktige. Redusert utdanning og helse, økt arbeidsløshet, og dypere fattigdom, betyr både at et fremtidig utviklingspotensiale blir ødelagt, - og det betyr forsterket befolkningsvekst. Det betyr varige skadevirkninger for de land det gjelder. Det er ikke minst dette det står om, når vi diskuterer utviklingslandenes gjeldsproblemer og behovet for en ny giv i internasjonal økonomi til fordel for utviklingslandene.

Matvaresituasjonen i verden er et nøkkelområde, fra såvel et utviklingsperspektiv som et miljøperspektiv. Og her er vi i dag i en situasjon som ikke kan vare ved.

På den ene side har vi overforbruk av matvarer i visse deler av verden. Det bygger på betydelige subsidier og skjer ofte på en måte som skaper miljøproblemer i form av forurensninger og utarming av jordsmonnet. De rike land selger sine overskudd til dumpingpriser, og tar dermed ofte grunnlaget bort fra et levedyktig landbruk i utviklingsland.

Det produseres mer enn nok mat i verden samlet sett, og matproduksjonen øker for tiden mer enn befolkningsveksten. Men maten når ikke fram til alle som trenger den. Altfor mange mennesker har ikke råd til å kjøpe nok mat.

Denne situasjonen krever en omlegging av landbrukspolitikken på internasjonalt plan. Land som har store overskudd av mat som dumpes på verdensmarkedet, må redusere sin matproduksjon. Ressurser må settes inn på å bygge opp et levedyktig og miljømessig forsvarlig landbruk i den tredje verden. Utviklingslandenes småbønder må få støtte, og gjennom jordreformer må de mange hundre millioner landløse få nye muligheter.

På mange produktområder innen landbruket er utviklingslandene utvilsomt konkurransedyktige. Industrilandene vil måtte lette på sine importrestriksjoner og andre forhold som undergraver utviklingslandenes muligheter. Også i Norge må vi være åpne for å se på dette, selv om vi vet av erfaring at det ikke er enkelt og at det kan kreve noe av oss.

Landbruket er også et godt eksempel på hvor vanskelige mange av disse spørsmålene er, og hvilket nett av interessemotsetninger vi fort kommer inn i. Nedbyggingen av landbruket har vært forsøkt lenge i en del av de store industriland, men møter naturlig nok stor motstand. Det er et av de vanskeligste spørsmål både i USA og innen EF - områder som opererer med store eksportoverskudd av mat. La oss ikke gi inntrykk av at det her er enkle oppskrifter - men la oss heller ikke vike tilbake for oppgaven. Vi må arbeide for en internasjonal matvaresituasjon som ikke ødelegger naturgrunnlaget, som gir utviklingslandene større inntekter, og som sikrer alle mennesker på jorden det daglige brød.

Også industriproduksjonen må bygges ut i utviklingslandene. I dag står de ofte maktesløse overfor de store internasjonale selskaper, når det gjelder produksjonsformer og teknologi.

Kjemiske stoffer som er uønsket i industriland, eksporteres eller produseres i utviklingslandene. Dette er grov utbytting. Utviklingslandene vil trenge omfattende bistand til å få kontroll med de kjemiske forurensningsproblemene, når de nå bygger opp sin egen industri. Det er viktig at Norge står på i arbeidet med en vesentlig bedre internasjonal kontroll med farlige kjemikalier. Vi kan - kanskje - mestre dette problemet, men de fattige landene har i dag ingen muligheter. Det er de som i første omgang vil lide - slik vi så da tusener omkom og hundre tusener ble skadet etter katastrofen ved den kjemiske fabrikken i Bhopal. Men hurtig vil også dette slå kraftig tilbake på oss selv, for jordens naturmiljø - det er ikke større.

Energi er et annet nøkkelområde, kanskje det aller mest kritiske.

Energi er helt avgjørende for økonomisk utvikling og kamp mot fattigdommen. Energiforbruk er samtidig årsak til de mest alvorlige miljøproblemene: Forsuringen av vann og skog, oppvarming av atmosfæren, avskogingen i den tredje verden og faren for radioaktiv stråling.

Forskjellen i energiforbruk avspeiler klasseforskjellen mellom den rike og fattige verden. I gjennomsnitt bruker en person i industrilandene 80 ganger så mye energi som et menneske i det sørlige Afrika. Halvparten av verdens befolkning er avhengig av ved for å få dekket sitt daglige behov for koking. I Nepal, et av verdens fattigste land, tilsvarer det samlede forbruk av elektrisitet pr. innbygger det å ha en 30 watts lyspære på i en måned.

Skal levekårene for de store befolkningsgrupper i utviklingslandene forbedres må det skje en kraftig økning av energiforbruket i verden. Det kan være snakk om en flerdobling i forhold til dagens nivå.

Hvor skal så denne energien tas fra - når allerede det nåværende energiforbruk har helt uholdbare miljømessige skadevirkninger?

Vi har ganske enkelt ikke løsningen i dag. Hvor vi enn vender oss, støter vi på problemer. Vi kan oppnå en del ved å forsterke rensiltakene ved forbrenning av olje og kull. Vi kan gjøre kjernekraften langt sikrere. Det ligger store gevinster i energiøkonomisering - sannsynligvis vesentlig større gevinster enn vi hittil har forestilt oss. Og fornybare energikilder som solenergi, vind, bølger og jordvarme kan utnyttes og ikke minst utvikles langt bedre enn i dag.

Med en kombinasjon av alt dette kan vi få dreiet utviklingen inn i et bedre spor, og det er tvingende nødvendig. Men i et mer langsiktig perspektiv har vi stadig ikke funnet løsningen - den tekniske og miljømessige løsningen på hvordan menneskehetens energibehov skal dekkes på varig basis: En løsning som kan bringe nok energi til en befolkning på 10 milliarder mennesker, uten at vår klode bryter sammen som økologisk system. Et bredt internasjonalt forskningssamarbeid vil her være nødvendig, noe Kommisjonen sterkt har gått inn for.

For å oppnå energiøkonomisering og for utvikling av nye energikilder er prisutviklingen på dagens energikilder av meget stor betydning, og først og fremst prisen på olje. Dette er et område hvor Norge kanskje kan bidra på en konstruktiv måte.

Vi har bak oss et år med store svingninger i oljeprisen. Vi opplevde oljeprissjokk to ganger i 1970-åra. Vi har sett hvordan skarpe prisfall og prisøkninger virker dramatisk inn ikke bare på det enkelte lands nasjonale økonomi, men også for det økonomiske samkvem mellom land. Skarpe prissvingninger, vekselvis til de oljeeksporterende og de oljeimporterende lands umiddelbare fordel, skaper også konfrontasjonsstemning og mistro mellom de to grupper land. Deres samarbeidsorganisasjoner, OPEC og IEA, blir for mange stående i et slags permanent motsetningsforhold til hverandre.

Dette har vi egentlig ikke råd til å tillate oss - når vi både på kort og lengre sikt står overfor energipolitiske utfordringer som må finne sin løsning i en global sammenheng og på tvers av tradisjonelle politiske og økonomiske tilhørighetsforhold. Kommisjonen har tatt opp dette i hele sin bredde og peker på de sentrale sammenhenger vi her står overfor.

Stabilitet i oljemarkedet, og en oljepris på et rimelig nivå, er viktig for at den ikke-fornybare ressurs som olje er, skal utnyttes på en måte som er forsvarlig sett i ressurs- og miljøsammenheng. Det må til en høyere oljepris enn i dag for å sikre nødvendige investeringer i energisparing og utvikling av alternative energikilder. Samtidig er det også av stor betydning for vår egen framtid som oljenasjon, og for en sikker energiforsyning i Europa.

De skarpe svingningene i oljeprisen som vi har bak oss og faren for nye, dramatiske prissvingninger også i framtida har bevisstgjort stadig flere land. Det er i dag større erkjennelse av behovet for å medvirke til økte kontakter mellom oljeeksporterende og oljeimporterende land. Siktemålet er å bidra til stabilitet og forutsigbarhet i oljemarkedet. Denne bevisstgjøring må nå følges opp gjennom internasjonale kanaler.

Norge står fast forankret politisk og økonomisk i fellesskapet av vestlige industriland, som også er viktige oljeimporterende land. Men som oljeeksportør har vi også klare interesser felles med oljeeksporterende land, utenfor kretsen av våre tradisjonelle hovedsamarbeidspartnere. Norge står derfor godt plassert til å arbeide for den drøfting mellom oljeimporterende og oljeeksporterende land som må komme dersom vi skal kunne sikre stabile og forutsigbare forhold i oljemarkedet, - som er så viktig for løsningen av de langsiktige globale energi- og miljøspørsmål.

Disse perspektiver forutsetter en utenrikspolitisk bevissthet i vår oljepolitikk og en oljepolitisk bevissthet i vår utenrikspolitikk, slik denne regjering har lagt stor vekt på. Knut Frydenlund var også sterkt opptatt av disse perspektiver da han i et foredrag i begynnelsen av februar i år slo fast at Norge har en klar nasjonal interesse i å medvirke til et globalt energipolitisk samspill, basert på økte kontakter og større

gjensidig forståelse mellom oljeeksporterende og oljeimporterende land. Han la til at vi ikke bare har en egeninteresse i å bidra konstruktivt til et slikt samspill. Han understreket at ordnede forhold og samarbeid i oljemarkedet også har mye å si for den økonomiske utvikling vi ønsker å se i en videre internasjonal sammenheng.

Regjeringen vil gå videre med disse perspektivene om et globalt energipolitisk samspill. Det vil vi gjøre i våre bilaterale kontakter med IEA-land, med andre oljeproduserende land i og utenfor OPEC, med utviklingsland og med land som faller utenfor disse grupper. Fra partiets side skal vi følge det opp også i vårt arbeid i Sosialistiske Internasjonale, der hele bredden av miljø- og utviklingsspørsmål må stå sentralt i årene som kommer.

Aktiv norsk medvirkning til et globalt energipolitisk samspill, basert på økte kontakter og større gjensidig forståelse mellom oljeimporterende og oljeeksporterende land, vil være en naturlig videreføring av intensjonene i Regjeringens tiltredelseserklæring og de produksjonsregulerende tiltak vi allerede har satt i verk. Og det vil være i pakt med de beste tradisjoner i arbeiderbevegelsens internasjonale engasjement og i norsk utenrikspolitikk.

- - - - -

Energi er bare ett av de mange områder hvor vi i dag ikke har de styringssystemer og samarbeidsorganer vi vil trenge for å finne løsninger på problemene.

Verdenskommisjonen har også lagt stor vekt på spørsmål om organisering og styring, både på det nasjonale og internasjonale plan. Grunntanken er at målet om en bærekraftig utvikling må gjennomsyre alle viktige sektormyndigheter og politiske organer. Vi trenger sterke miljøvernmyndigheter - og i de aller fleste land er det en stor oppgave i seg selv å bygge opp en effektiv miljøvernadministrasjon. Men verdens miljøverndepartementer kan ikke alene dreie utviklingen inn i et riktig spor. Det vil ikke kunne skje før de instanser og myndigheter som har størst innvirkning på miljø og naturressurser, påtar seg et fullt ansvar for en bærekraftig utvikling. Miljøproblemene må angripes ved kildene.

Dette prinsippet må også gjelde for de internasjonale organisasjoner. FNs miljøvernorganisasjon er viktig og den må styrkes, men av enda større betydning er f.eks. de internasjonale finansieringsinstitusjoners prioriteringer og handlemåter. En institusjon som Verdensbanken må ta fullt medansvar for en bærekraftig utvikling.

Opgavene stiller i det hele tatt nye krav til samarbeid over landegrensene og til de internasjonale organisasjoner. Problemene må løses i fellesskap, de kan ikke løses av landene enkeltvis.

Arbeiderpartiet har alltid sett FN som en hjørnestein i det internasjonale samfunn og i vår egen utenrikspolitikk. Men

nettopp på et tidspunkt hvor FNs rolle er viktigere enn noen gang, er den omgitt av kritikk og mangel på støtte. Mange ser ut til å vende FN ryggen - kanskje i skuffelse. Dette er en meget alvorlig utvikling, for vi trenger alt vi har av samhold og samarbeidsinstitusjoner.

A snu denne utviklingen er derfor en stor utfordring for sosialdemokratiet.

Det betyr ikke at vi ikke skal være kritiske overfor FN-systemets svakheter. Det er behov for en rasjonalisering og effektivisering. Men formålet med dette er å gjøre verdensorganisasjonen bedre rustet til å løse framtidens utfordringer. Det er å styrke FNs innflytelse og posisjon, ikke å svekke den.

Gjennom arbeidet i Verdenskommisjonen er jeg blitt enda mer overbevist om at vi ikke har noe alternativ til å utvikle FN-systemet. Norge - sammen med de andre nordiske land - må se det som sin klare oppgave å stimulere reformer og en ny giv.

Slik systemet virker i dag er det neppe i stand til å løse de utfordringer vi vil stå overfor i de kommende tiår innenfor miljø og utvikling. Det virker ofte stivnet i forrige generasjoners problemstillinger og tenkemåte. Jeg håper Verdenskommisjonens rapport kan bli en inspirasjon til nødvendige reformer på dette viktige området.

Kommisjonen appellerer til regjeringene og til FN-systemet. Dette er viktig. Men regjeringer og internasjonale organisasjoner er ikke alt.

Sosialdemokratiet, som har vokst fram i det nære miljø, er samtidig internasjonal - slik også fagbevegelsen er det. Sammen favner de like vidt som noen verdensorganisasjon.

Det er en grunnpillars i vår bevegelse at menneskene selv - hverdagens kvinner og menn - gjennom organisert samarbeid må forme vårt samfunn og vår framtid. Dette tror vi på i vårt eget land, dette tror vi må være veien å gå både i den fattige og i den rike del av verden.

Det blir da en uløselig del av vår virksomhet å arbeide for å gi stemme til dem som i dag ikke blir hørt og å gi styrke til de folkelige bevegelser og organisasjoner som kan bære fram menneskenes forventninger og håp.

Sosial og nasjonal frigjøring, faglige og politiske rettigheter har stått sentralt i vårt internasjonale engasjement gjennom 100 år. Alt dette skal vi fortsatt kjempe for - og jeg vil gjerne si: om mulig med enda større kraft og intensitet. For undertrykkelse og overgrep mot svake grupper er omfattende verden over. Norsk arbeiderbevegelse må aldri lene seg tilbake i velferdsstolen og tåle inderlig vel den urett som ikke rammer oss selv.

Vi skal ikke tåle at millioner av barn og unge lever i flytningeleire verden over uten håp om et menneskeverdig liv. Vi

skal ikke tåle at minoriteter undertrykkes og utryddes. Vi skal ikke ha ro i sinnet så lenge mennesker holdes nede med vold.

Politisk frihet, menneskenes rett til selv å delta i å forme sin egen framtid er vårt bærende prinsipp. Det er også en forutsetning for at vi skal lykkes i å skape en bærekraftig utvikling.

Rapporten henvender seg til mennesker av alle nasjonaliteter og fra alle samfunnslag, i storbyvrimmelen, i tørkerammede områder, i direktørstolene, regjeringsbygningene og parlamentene, i fagbevegelsen, i de frivillige organisasjoner.

Skal utviklingen snus, må politisk innflytelse spres. Vi må satse på opplysning og informasjon. Alle må stimuleres til debatt og aktiv medvirkning. Uten det, vil vi ikke komme tidsnok over fra ord til handling.

Kamerater,

Vi er i stand til å snu utviklingen. Vi kan gjenvinne kontrollen og styre utviklingen dersom vi kan mobilisere den politiske vilje som skal til for å gjøre det nødvendige mulig.

Vi kan utvikle energiformer, industriprosesser, transportsystemer og bosettingsformer som er i samsvar med forsvarlig ressursforvaltning og vern om mennesker, miljø og fremtid.

Vi i de rike land har hovedansvaret. Det er vi som har hånden på spakene. Det er vi som bruker det vesentligste av ressursene, totalt og per hode. Det er vi som har de færreste udekkede behov og samtidig teknologien til å gjøre ting mer ressurs sparende.

De begrensninger vi står overfor er ikke først og fremst de fysiske ressursene eller manglende innsikt i hva som er nødvendig. Det som mangler er evnen til å trekke viktige og nødvendige politiske konklusjoner og omforme disse til handling. Hindringene er mange. De gjenspeiler sterke økonomiske interesser, byråkratisk treghet og kortsiktig, snever nasjonalisme.

Men langsiktige hensyn må utfordre de kortsiktige. Vi har ikke råd til å miste håpet om å kunne endre kursen. Og håpet ligger i at vi alle innser menneskenes skjebnefellesskap.

Vår generasjon er den første som har opplevet å se sin egen planet utenfra. Vi har sett at jorden ikke er uendelig stor, slik vi lærte da vi var små. Fra verdensrommet ser vi i virkeligheten en liten, skjør kule, som svever ensom i et uendelig rom. Den er full av liv, i det blå og i det grønne, og svøpt i en tynn atmosfære. Den er et lukket og sårbart system, som vi må leve innenfor.

Dette er virkeligheten, som vi ikke kan unnsnippe.

Arbeiderbevegelsen har alltid tatt ansvar i kritiske perioder. Også internasjonalt. Tatt ansvar og vist vei. Nå skal vi gjøre vårt til at vi kan gå inn i det neste århundre med større frihet, større rettferdighet og større trygghet for alle.